

Pintér Béla és Enyedi Éva

Koncz Zsuzsa felvételei

a tanító szerepében meglehetősen szűk, realista regiszterben mozog. Neki kell a jóságos, gyerekcentrikus tanítóból sorozat-gyerekgyilkossá válnia, két nem mellesleg közbeékelte figurán keresztül: az egyik amolyan bölcsész hippí, a másik újabb BM-es ivadék, aki apja hatalmával fenyegetőzik. Mindegyik szilárdan áll a valóság talaján, a drámában és a színészi munkában egy-aránt. Ez azonban zavaros vonalvezetésű valóság.

PINTÉR BÉLA: A SÜTEMÉNYEK KIRÁLYNŐJE (Pintér Béla és Társulata, Szkéné Színház)

DÍSZLET: Horgas Péter. **JELMEZ:** Benedek Mari. **ZENE:** Darvas Benedek. **RENDEZTE:** Pintér Béla.

SZEREPLŐK: Enyedi Éva, Pintér Béla, Deák Tamás, Szalontay Tünde, Csatári Éva, Thuróczy Szabolcs, Tóth József, Quitt László, Bencze Sándor.

KOVÁCS DEZSŐ

Tuba és szaxofon

■ BERTOLT BRECHT: PUNTILA ÚR ÉS A SZOLGÁJA, MATTI ■

A fémesen csillogó színpadon méretes, jókora alumíniumdobozok a látvány meghatározó elemei. Rakosgatják, forgatják, felállítják őket, kinyitják e konténerek fedelét, kipakolnak belőlük; az igencsak funkcionálisnak tűnő kisebb-nagyobb fémládák bárszekerénynek, asztalnak, ülőalkalmatosságnak, megmászdó hegynek és szaunaháttérnek is alkalmasnak bizonyulnak. Az alkohol és a nő utáni örökös hajszá közben Puntila egyszer csak kisebb fémbörönddel robajlik be a színre ivócimborájával, a bíróval s szolgájával, Mattival, akárha a Való Világ villalakovaként készülné távozni a játékosok köréből. Pedig csak vodkásüvegeket cipel benne jobb időkre, hogy aztán a lánya, Éva rövidesen elkobozza őket a kedves papától. Mikor meg a játék vége felé, már némi tapasztalat birtokában szentül elhatározza, hogy egyszer s mindenkorra befejezi az alkoholizálást, Finával, a házicseléddel (Szirtes Ági játssza visszafogott eleganciával) behurcoltatja s az asztalra rakatja az összes sztaniolborítású vodkásüveget; ezüstösen csillognak a glédába állított butéliák, Puntila tanácstalanul kézbe veszi az egyiket, forgatni kezdi, s a pusztá mozdulat felkelti benne a piálás vágyát; s az önkéntes absztinenciának hamar vége, dőlnek a fémszerkezetek: ezerfelé gurulnak a palackok, s folytatódhat a mámoros attrakció.

Az ezüst, a fekete, a fehér és ezernyi árnyalatuk a jelmezeken is visszaköszön: Puntila (Haumann Péter) fekete-fehér öltözékei, lánya, Éva (Pelsöczy Réka) egyrészes eljegyzési ruhája, villogó talpú topánkája, a mulya férjjeölt attasé (Takátsy Péter) cirkuszian csillogó diplomataszerelése, a Puntila által hajnali alkoholtámorban eljegyzett alkalmi arák népi ihletésű öltözékei mind a hideg színek árnyalatait mutatják. (Matti fakón téglapiros inge a kivétel.) A díszlet- és jelmeztervező Zeke Edit a rendező Máté Gáborral egyetértésben fémre, hidegre, ridegre, csikorgósra tervezte a látványt s a Katona játékerét a brechti játékhöz. Ami nem lenne baj, sőt igazán illenék is a darab világgépéhez, amelyben vitriolos, fanyar humor, dévaj komédiázás, csípős gúny vegyül tanító célzatú társadalmi szatírával s az emberi gyarlóság és önzés meg kiszolgáltatottság finomszer-

kezetű rajzával. A szereplők némelyike haloványan, bohócfehérré mázolt arccal jelenik meg a színen, mások sötétre rúzoszott ajakkal játszanak; hogy ki, mikor, hogyan és legfőképp miért van kimaszkírozva, az jótékonyan homályban marad az előadásban. Egy kiadósabb részeg duhajkodás után Puntila és kísérete ormóttan, szürke téglafalon át hatol be a színre, omlanak az elemek, dől az ingatag szerkezet. (A téglafaluzás motívuma még egyszer megismétlődik, amikor is Puntila törvényes pálinka után kajtatva „bekönyököl” a falon Csempész Emma ablaka mellett.)

Az érett Brecht egyik legjelesebb, ám honi színpadokon meglehetősen ritkán játszott színművében a jellemeket s az emberek közti viszonyokat színéről és fonákjáról mutatja be, egyúttal azt is a néző elé tárva, hogy a magatartásformák, az emberi viszonyulások is időről időre relativizálódnak, átalakulnak, átértékelődnek, s végül a szélsőséges karakterjegyek szinte észrevétlenül egymásba csúsznak, eliminálódnak.

Brecht Puntilája szelíd, jóságos, angyalian türelmes és empatikus lény, ha részeg, ilyenkor madarat lehet vele fogatni, ki lehet használni, de rideggé és emberrnyűző despotává, mondhatni, reálpolitikussá válik hirtelen, ha alkohalmámora elillan, s kijózanodik. Másnaposan nyers és kíméletlen, s főképp nem emlékszik az előző napok eseményeire. A *Puntila úr* logikai konstrukciója elég távol áll ugyan a brechti tándrámák rigorózus didaxisától, ám a drámai szerkezet s építkezésmód ugyanazt az elvet követi, mint a többi nagy Brecht-műé, példának okáért *A kaukázusi krétaköré* vagy *A szecsuáni jóléleké*. Brecht a jó és a rossz jelenlétét, működését analizálja s mutatja be a világban, precízen kidolgozott emberi-társadalmi léthelyzetekben. A színmű a kifejlett fasizmus tomlása idején, 1940-ben született, s Brecht a műsorfüzetben is idézett munkanaplójában paradox módon azt írja róla, hogy „Puntila szinte egyáltalán nem érint meg, a háború minden porcikámban; Puntiláról majdnem mindent meg tudok írni, a háborúról semmit”.

Máté Gábor rendezése a színészi játékba feledkezve, széles ecsetvonásokkal rajzolja föl a brechti világot. Ugyan törekszik rá, hogy a kötelező gyakorlatokat befussa az elidegenítés terén – ezt szolgálná példának okáért a színészeket szólongató vagy a szünetet s a darabzárást bejelentő ügyelőhang, az időről időre elrecitált songok –, ám rendezői szándéka sokszor hatástalan vagy külsődleges marad. Ami legjobban hiányzik az előadásból, az a Brecht-mű konzekvens és eredeti rendezői értelmezése, a gondolati feszesség és a nézőt magával ragadó lendület, az átütőerő. Egynémely jelenetsor mindenestől megoldatlan marad (ilyen a munkaerőpiac, illetve a munkások válogatása), vagy hangütése ideoda csúszkál a színjátszói stílusok között. Máskor a situációk kidolgozása, színészi megvalósítása vagy a társadalmi szánt mondanivaló megjelenítése tűnik elnagyoltnak. Így aztán az sem derül ki igazán, mi motiválhatta a darab színrevitelét azon túl, hogy a társulat kiváló színészei – Haumann, Szirtes Ági, Bán János, Rezes Judit s a többiek – feladatot kapjanak. S bár Kurdi Imre fordításában elevenen és erőteljesen szólal meg a brechti textus, a játék ereje messze elmarad a brechti gondolatvilág kristálytisza logikájától.

Pedig karakteres és erőteljes színészi alakformálásokat is láthatunk az előadásban. Mindjárt a nyitó színben Puntila tétován és bávatagon beszélget a Bíróval, aki alkohalmámorban fetrengve hol a padlóra zuhan, hol Puntila vállára omlik. Bán János a tőle megszokott akrobatikus mozdulatokkal, marionettbábként adja a szelíd részeg, aki ugyanakkor józanabb gondolkodású mindenkinél. Az italt felszolgáló pincér eleinte érdeklődéssel szemléli viaskodásukat, majd a falnak dőlve elbóbiskol. Haumann Péter Puntilája elázottan hablatyolva hadar, dadogva bugyborékol, elharapja a szavakat, mammogva löki ki a mondatokat; nekilődül, megtorpan, aztán megint nekirugaszkodik, s kivág egy-egy hosszú tirádát. Alakításának szinte mindvégig jellemzője a gondosan fölépített ritmus, a gesztusok, a testnyelv visszafogottan takarékos, ám hatásos használata. Indulatosan fölcattan a hangja, máskor joviálisan vigyorog, kedélyesen hadovál, nyájasan gurgulázik. Igen kényes feladványt kell ugyanis megoldania: a játék jelentős részében a

Fenyő Iván (A főúr), Kocsis Gergely (Matti) és Haumann Péter (Puntila)

Kocsis Gergely, Szirtes Ági (Fina) és Pelsőczy Réka (Éva)

Koncz Zsuzsa felvételei

részség valamely fokozatát kell megjelenítenie. Puntilája egyáltalán nem élvezkedik italozás közben, csak szakszerűen nyeli a piát, és vigyázon tartózkodik a ripacséria csábításától: józanul mámoros, néha alig észrevehetően pityókás, délcegen ittas; ritkán tántorog, inkább megiramlik, előreszalad beszédben és térben. Valójában Haumann szerepformálása értelmezi a drámát, a brechti gondolati építményt, s figurájának érzelmeitörése, hangulata, felcsattanó és félbehagyott indulatai rajzolják meg a jellem átalakulásának és kétarcúságának brechti módozatát. Amiben remekel: finom eszközökkel képes megjeleníteni, miként csúszik át egymásba a kétféle létállapot. Ami ingatagabbá teszi játékát: a darab – s ekként a figura – rendezői értelmezésének bizonytalansága, vázlatossága. Tetten érhető ez a sofőrjével, Mattival folytatott páros asszóiban is: az egyébként – például a *Fekete tejben* – igen jó formát mutató Kocsis Gergely eléggé egyikúnak, szintelennek mutatkozik az egykedvűen szöszmötölő Matti szerepében. Kocsis Mattija beletörődő monotonniával követi gazdája érzelmi-indulati hullámzásait, nemigen izgatja föl se a despota főnök szeszélyeskedése, se sokszor megbámult lányának dévaj virgonciniája vagy élesre fent nyelvű rámenőssége. Pelsőczy Réka Évája a szaunajelenetben a legjobb: élesen vihogva, visítva reagálja le Matti komótos közeledését, sikongva fújogatják egymás felhevült testét, miközben fennhangon kommentálják, hogy verik át a gügye férjjelölt attasét és a kedves papát. Amikor Pelsőczy Évája Matti leendő asszonyaként a próbán tüsténkedik, már lényegesen visszafogottabb, akkurátusabb. Takátsy Péter karótnyelt diplomataifjoncként eltorzított, lefojtott fejhangon beszél, fontoskodva bólogat, emelkedetten-gondterhelten vonulgat. Több drámai elevenséget mutat a kurgelai nők kara: Szantner Anna lomha s a munkába belefásult, egykedvű Teheneslánya, Kiss Eszter vidor Csempész Emmája, Rezes Judit szikáran derűs, virgonc Patikuskisasszonya (és kikiáltója), Tóth Anita elvarázsolt Telefonoskisasszonya precízen megrajzolt hús-vér figurák. A hullámzó színvonalú előadás erőteljesebb jelenetei közé tartozik, mikor a nők, rövidre szabva, érzelemmentesen felmondják életüket; s később, a földesúr házából való kiebudaltatásuk után hintába ülnek, s a lassú gondolatrítmust követve ringatózva mesélnek el finn történeteket, példázatokat.

Az előadáshoz Paul Dessau zenéjét használja föl Sály László, a songok közül Kiss Eszteré és Tóth Zoltáné telítődik a legtöbb drámai erővel. Fenyő Iván, Keresztes Tamás, Mészáros Béla és Tóth Zoltán különféle, köztük egzotikus hangszereken szólaltatják meg a darab muzsikáját. Egy zenés betét viszont az előadás legjobbjának bizonyul: a környezetével és önmagával hadakozó s a lánya macerás kiházasításától némiképp

elpillert Puntila, miután kirúgta az esküvőről a lökött Attasét, az „erdőzabáló sáskát”, egyszer csak elrikkantja magát: „tubázni akarok.” E vágyakozásban benne van az alkoholizáló férfi összes kirobbanó energiája, mohósága, habzsoló életszeretete. Előkerülnek a masszív hangszerek, s Haumann telt, öblös tubahangja Kocsis Gergely méla Mattijának megizmosultan játékos saxofonhangjaira felelget. S ekkor, rövid időre, előszívrog valamiféle derű, eltartott játékoság, elevenség és ritmus, ami mindaddig jórészt hiányzott az előadásból.

A tuba dörmögése az erősebb. A szaxi távolról kíséri.

BERTOLT BRECHT: PUNTILA ÚR ÉS A SZOLGÁJA, MATTI (Katona József Színház)

FORDÍTOTTA: Kurdi Imre. ZENE: Paul Dessau. DISZLET-JELMEZ: Zeke Edit m. v. ZENEI VEZETŐ: Sály László. ASSZISZTENS: Óri Zsófi. RENDEZŐ: Máté Gábor.

SZEREPLŐK: Haumann Péter, Pelsőczy Réka, Kocsis Gergely, Fenyő Iván, Bán János, Takátsy Péter, Mészáros Béla, Kiss Eszter, Rezes Judit, Szantner Anna, Tóth Anita, Keresztes Tamás, Tóth Zoltán, Szirtes Ági, Elek Ferenc, Lengyel Ferenc, Bodnár Erika. ZENÉSZEK: Fenyő Iván, Keresztes Tamás, Mészáros Béla, Tóth Zoltán.